

Eduskunnan täysistuntoäänestykset vuosien 1945–2005 valtiopäivillä¹

ANTTI PAJALA

Johdanto

Äänestäminen kansanedustuslaitoksessa on demokratian kulmakivi ja vanhaa perua jo antiikin ajoilta. Rooman senaatissa äänivaltaa käyttivät lähinnä itsenäiset senaattorit, emmekä ehkä voi puhua varsinaisista poliittisista puolueista, kun taas nykyiset kansanedustajamme ovat lähes poikkeuksetta järjestäytyneet poliittisia puolueita heijastaviksi eduskuntaryhmiksi. Vaikka parlamentaristinen hallitusjärjestelmämme on varsin erilainen antiikin Roomaan verrattuna, päätökset tehdään kilpailevien ehdotusten kesken edelleen demokraattisesti äänestämällä yksi edustaja – yksi ääni -periaatteella. Hallitusryhmillä on eduskunnassa yleensä turvallinen enemmistö edustajapaikoista ja hallitusten elinikä on 1970-luvun lopusta venynyt poikkeuksetta eduskunnan vaalikauden mittaiseksi. Poliittinen perusasetelma täysistunnossa on hallitusryhmät vastaan oppositioryhmät. Täysistunnoissa käsitellään suurelta osin hallituksen esityksiä, joita hallitusryhmät tukevat. Äänestystäjinä, ts. ponsien esittäjinä puolestaan toimivat lähes yksinomaan oppositioryhmien edustajat. Tätä taustaa vasten saattaa tuntua oudolta se, että yksittäisillä valtiopäivillä äänestetään useita satoja kertoja, vaikka

äänestysten voimasuhteet tiedetään ennalta. Äänestämällä – tai paremminkin äänestyttyämisellä – on nykyisin erilainen rooli verrattuna antiikin aikoihin. Äänestyksellä toki punnitaan eri vaihtoehtojen kannatus tai esim. hallituksen luottamus, mutta muuten äänestyksillä on nykyisin enimmäkseen julkisuusarvoa oppositiolle. Äänestyttyäminen on osa oppositiopolitiikkaa, jolla oppositioryhmät pyrkivät tuomaan yleiseen tietoisuuteen omia politiikkavaihtoehtojaan.

2000-luvun suomalaisessa hyvinvointiyhteiskunnassa elintasoerot ja ristiriidat ovat merkittävästi pienempiä verrattuna 1940-luvun sodanjälkeiseen aikaan. Tämän kehityksen muassa poliittisten puolueidemme keskustahakuisuus on jokseenkin hämärtänyt niiden välisiä eroja. Yhdessä hallitusten eliniän pidentymisen kanssa täysistuntoäänestysten määrän voisi kuvitella vähentyneen ajan kuluessa. Toisaalta, eduskunnan käsittelemien asioiden määrä on kasvanut, minkä seikan puolestaan voisi kuvitella kasvattavan äänestysten määrää. Tämä katsaus kartoittaa muutamien huomioiden kera, miten eduskunnan täysistuntoäänestysten määrä on kehittynyt 60 vuoden aikana toisen maailmansodan jälkeen.

Kysymys siitä, kuinka suuresta määrästä täysistuntoasioita äänestetään, on ongelmallinen, koska (järkevän) tuloksen laskeminen ei ole täysin suoraviivaista. Esimerkiksi kaikkien mahdollisten täysistuntoasioiden huomioiminen tuottaa kyseenalaisen tuloksen. Huomioidessamme edustajien

¹ Kommentteista ja korjausehdotuksista kiitän prof. Matti Wibergjiä ja prof. Hannu Nurmea. Eduskunnan äänestyskäytäntöjen valaisemisesta kiitän entistä varapuhemiestä Jukka Mikkolaa. Aineiston keräämisessä auttoivat valt. yo. Niina Pulkkinen sekä valt. yo. Kimmo Makkonen. Vuosien 1991–2004 osalta kiitän PhD Aleks Jakulinia.

laatimat kirjalliset tai suulliset kysymykset täysistuntoasioiden määrä nousee huomattavasti, mutta toisaalta kysymyksistä ei ole äänestetty kertaakaan ainakaan 1990-luvun alun jälkeen. Toisaalla on valtion vuotuinen talousarvio, johon liittyviä äänestyksiä on prosentuaalisesti vähintään puolet kaikista, kuten myöhempanä käy ilmi. Toisin sanoen esityslistan yksi asia aiheuttaa vähintään puolet valtiopäivien kaikista äänestyksistä. Perusrakenne äänestyksissä onkin se, että budjetin käsittelyn yhteydessä äänestetään muutamassa joulukuun istunnossa satoja kertoja ja muissa istunnoissa varsin harvoin. Pajalan ym. (2005) vuotta 2003 koskevan arvion mukaan n. 15 % käsitellyistä asioista meni äänestykseen.² Wibergin (2004, 263) raportin mukaan n. 11,5 % laeista on toisen maailmansodan jälkeen päätetty äänestämällä. Esietyt arviot antavat varsin samansuuntaisen, mutta ainakin osittain harhaisen kuvan eduskunnan konfliktiteestä. Äänestyksellä päätettäviksi asioiksi näyttäisivät ajautuvan vain muutamat kaikkein riittäisimmät asiat, joita ei pystytä valmisteluvaiheessa ja valiokunnissa sopimaan, tai kyseessä on julkisuusarvoltaan erityisen arvokas asia. Yksimielisyyden harha piilee kuitenkin juuri valiokuntakäsittelyissä, joissa arvattavasti leijonanosa poliittisista konflikteista viimeistään sovitellaan suljetuin ovin ilman julkisuuden painetta. Vaikka äänestykset ovat tärkeitä, ei arjessa aina vaikuta tältä, esim. Sauli Niinistö (2005, 11) muistelee varapuhemies Matti Ahteen olleen äänestystäjänä aivan omaa luokkaansa nopeudessa. Erällä valtiopäivillä satojen yöllisten budjettäänestysten yhteydessä Niinistö mittasi sekuntikellolla yhden äänestyksen kestoksi lyhimmillään 12,6 sekuntia Ahteen nuijankopautuksesta seuraavaan.

On olemassa vain muutamia selvityksiä siitä, miten paljon ja mistä eduskunnan täysistunnoissa äänestetään. Ilmeisesti ainut aiempi tutkimus, jossa äänestysten määriä on koko toisen maailmansodan jälkeiseltä ajalta selvitetty, on mainittu Matti Wibergin (2004) suomalaisen lainsäädäntötuotoksen peruskartoitus. Tosin Wibergin (2004) tutkimus tarkastelee äänestysten osalta ainoastaan lakiehdotusten lopullisia hyväksymisäänestyksiä. Myös Pekka Nyholmin (1961; Nyholm ja Hagfors

1968), Jensenin (2000) ja Mellasen (1999) eduskuntaa koskevat äänestyskoheesiotutkimukset ovat analysoineet vain rajoitettua joukkoa hyväksymisäänestyksiä muutamilta valtiopäiviltä. Täysistuntoäänestysten koko rakennetta on kartoitettu vain muutamilta viime vuosilta (Pajala ja Jakulin 2006; Pajala ym. 2005).

Täysistuntoäänestysten historiassa on eräs tunnettu erityispiirre. Suomen maaseudun puolueen (SMP) 1970-luvulla harjoittaman politiikan mukana äänestysten määrä kasvoi voimakkaasti. Ilmiö tunnetaan tutkijain keskuudessa osana 'SMP-efektii' tai 'Vennamo-efektii'.³ Mikä SMP:n osuus 1970-luvun täysistuntoäänestyksistä tarkkaan ottaen oli, on toistaiseksi ollut subjektiivisten arvioiden varassa. Vuoden 1975 ensimmäisistä valtiopäivistä lähtien kaikki äänestykset on mikrofilmatu ja talletettu eduskunnan kirjastoon. Edustajakohtaisten äänien kirjaaminen täysistunnon päätöspöytäkirjaan tapahtuu nykyisinkin vain, jos puhemies niin ilmoittaa äänestyksen yhteydessä. Mikrofilmauksen ja nykyisten www-palvelujen myötä kirjaamisen menettely alkaa tosin olla aikansa elänyt.⁴

Tämä katsaus pyrkii eduskunnan nykyisen äänestysjärjestelmän tarkastelun lisäksi vastamaan seuraaviin kysymyksiin: Paljonko täysistuntoäänestyksiä on valtiopäivittäin ollut toisen maailmansodan jälkeen? Mikä on valtion vuotuisen talousarvion osuus äänestyksistä? Onko äänestysten määrissä havaittavissa säännönmukaisuuksia tai aikakausia? Erityisesti SMP:hen liittyviä kysymyksiä ovat: Paljonko vennamolaiset 1970-luvulla täysistuntoasioita äänestyttyivät? Ketkä ponsia SMP:n ryhmässä laativat? Mikä oli SMP:stä irtautuneen SKYP:n ponsivolyyymi vuosina 1972–1975?

³ Ponsien lisäksi SMP:n edustajat laativat myös runsaasti erilaisia aloitteita.

⁴ Vuosien 1945–1974 edustajakohtaisten äänten *ainoa* lähde ovat täysistuntojen päätöspöytäkirjat, joihin ei ole listattu kaikkien äänestysten edustajakohtaisia tietoja. Nyholm ja Hagfors (1968) käyttävät käsitettä 'avoin äänestys' sellaisesta äänestyksestä, josta edustajakohtaiset tiedot on saatavissa. Nyholm ja Hagfors (1968, taulu 1) raportoivat yhteensä 1705 avointa äänestystä vuosien 1945–1953 valtiopäivillä. Liite 1a:n mukaan samana aikana oli yhteensä 4302 äänestystä, joten avoimia äänestyksiä oli mainittuna aikana 39,7 %.

² Arviossa huomioiduista asiatyypeistä (mm. hallituksen esitykset ja lakialoitteet) ks. Pajala ym. (2005, taulukko 1 alaviite 1). Arviossa ei ole huomioitu esim. kirjallisia tai suullisia kysymyksiä.

Koska vaalikauden päättyessä loppuun käsittelemättömät asiat raukeavat, esitän hypoteesina, että äänestysten määrissä esiintyy syklistyyttä vaalikausien sisällä. Syklistyys on lainsäädäntötuotoksella mitattuna todettu jo aiemmin (Wiberg 2004, 82 ja 235). Syklistyydellä tarkoitetaan tässä yhteydessä, että vaalikausien ensimmäisillä valtiopäivillä äänestyksiä tulisi olla muita vähemmän, koska käsiteltäviä asioita (mm. hallituksen esityksiä) on vähän. Samalla budjettiäänestysten suhteellisen osuuden tulisi olla muita vuosia korkeampi. Vaalikauden viimeisillä valtiopäivillä kasautuneita asioita, ja samalla äänestyksiäkin, tulisi puolestaan olla eniten.

Tutkimuksen aineistona on käytetty kansainvälisenä yhteistyönä kerättyä eduskunnan täysistuntojen yksityiskohtaista äänestysaineistoa 1991–2004 (Pajala ja Jakulin 2006). Koskien 1945–1990 valtiopäiviä on käytetty Turun yliopiston valtiopöytäkirjoilla kerättyä äänestysten määrällistä aineistoa (Liitteet 1a ja 1b).

Eduskunnan nykyinen äänestysjärjestelmä

Eduskunta voi täysistunnossa äänestää erilaisista asioista. Vuonna 2000 voimaan astunut uusi perustuslaki sekä eduskunnan työjärjestys määrittelevät äänestämiseen liittyvät säännökset. Henkilövaalit, joita tässä tutkimuksessa ei ole huomioitu, suoritetaan täysistunnossa suljettuina lippuäänestyksinä. Tarvittaessa umpilipuin valitaan puhemies ja varapuhemiehet, eduskunnan oikeusasiamies ja apulaisoikeusasiamiehet, eduskunnan pääsihteeri (viran ollessa avoin) sekä valtiontalouden tarkastusviraston pääjohtaja (viran ollessa avoin). Muut täysistuntoäänestykset ovat avoimia ja huomioitu tässä tutkimuksessa.

Lainsäädäntötyön ja valtion vuotuisen talousarvion ohella saatetaan äänestää pääministerin valinnasta, valtioneuvoston hallitusohjelmätiedonannosta sekä perusteltuun päiväjärjestykseen siirtymisestä välikysymys-, valtioneuvoston selontekojen ja tiedonantokeskustelujen jälkeen. Kolme viimeisintä ovat käytännössä valtioneuvoston tai jonkin sen jäsenen luottamusäänestyksiä. Lainsäädäntötyössä on lähetekeskustelun yhteydessä viime vuosina äänestetty valtiopäivittäin kerran tai kaksi. Lain ensimmäisessä (pykäläkohtaisessa) käsittelyssä voidaan äänestää muutosehdotuksista lakiin. Toisessa käsittelyssä voidaan äänestää enää lain hyväksymisestä sekä viimeisenä lausumaeh-

dotuksista lain perusteluihin.⁵ Valtion vuotuisen talousarviokäsittelyn yhteydessä äänestetään tyypillisesti satoja kertoja edustajien budjettiin ehdottamista talousarvioesityksistä. Täysistuntoäänestykset toimitetaan puhemiehen ilmoittamalla tavalla joko koneäänestyksenä, avoimena lippuäänestyksenä tai seisomaan nousten. Keskustelu äänestystavasta ei ole sallittua.

Vastoin muutamien muiden maiden parlamenttien käytäntöjä eduskunnan täysistunnoissa ei ole automaattisesti äänestyksiä aiheuttavia asioita. Tosin esim. välikysymyksissä perusteltuun päiväjärjestykseen siirtymisen tai hallitusohjelmätiedonannon oppositio käytännössä äänestyy lähes automaattisesti. Päätöissäntönä käytetään annettujen äänten enemmistöä, mutta muitakin enemmistöjä sovelletaan, kuten perustuslain säätämisjärjestyksessä vaadittava 2/3 enemmistö tai perustuslakiehdotuksen kiireelliseksi julistaminen 5/6 enemmistöllä. Laillisesti kokoon kutsutussa täysistunnossa annettujen äänten vaadittava enemmistö riittää asian hyväksymiseen.⁶ Äänestämistä varten tarvitaan minimissään kolme edustajaa: puhemies, pöytäkirjan esittäjä ja pöytäkirjan kannattaja. Yksimieliseen päätökseen puolestaan tarvitaan minimissään vain yksi edustaja, koska jo pelkkä puhemies riittää esim. lain hyväksymiseen. Lainsäädännölliset asiat käsitellään täysistunnon päiväjärjestyksessä, mutta mm. valtioneuvoston selonteot ja -tiedonannot sekä välikysymykset 'ulkopuolella päiväjärjestyksen', kuten eduskunta asian ilmaisee.

Kun täysistunnossa äänestetään, on takana jo vaiheikas prosessi. Ryhmien mielipiteenmuodotuksessa keskeisessä asemassa ovat eduskuntaryhmät ja etenkin eduskuntaryhmien valiokuntaryhmät.⁷ Täysistuntoäänestys onkin lähinnä mielipiteiden rekisteröintipaikka, ei syntypaikka. Lakia säädettäessä käsittelyn pohjana on aina valiokunnan mietintö, johon merkityt mahdolliset pöytäkirjan äänestykset täysistunnoissa kannatettuina. Asiakirjoista puuttuvasta pöytäkirjasta on ilmoitettava pu-

⁵ Aiempi kolmas käsittely poistui vuoden 2000 perustuslakiuudistuksen mukana, jolloin entiset ensimmäinen ja toinen käsittely sulautettiin toisiinsa.

⁶ 'Jaa'-ääniä ei siis tarvitse olla vähintään 100 kappaletta. Kokonaismäärä on 199, koska puhemies ei äänestä.

⁷ Valiokuntaryhmien rooli korostuu, koska yksittäisen edustajan ei suuren asemäärän vuoksi juurikaan ole mahdollista kyetä seuraamaan oman valiokuntansa lisäksi muiden valiokuntien käsittelemiä asioita.

hemiehistölle vähintään kolme tuntia ennen täysistunnon alkua. Täysistunnossa ponnen hyväksymistä tulee ehdottaa asian käsittelyssä, ja vähintään yhden edustajan tulee kannattaa pontta. Mikäli kaikki edellä mainitut ehdot eivät täyty, äänestystä ei synny, vaan asia päätetään yksimielisesti. Puhemies päättää, kirjataanko äänestyksen edustajakohtaiset äänet painettuun pöytäkirjaan. Yleensä vain tärkeiden asioiden, esim. lakien toisten (hyväksymis / hylkäys) käsittelyjen sekä määränemistöäänestysten yksittäiset äänet merkitään nykyisin painettuun pöytäkirjaan. Eduskunnan nykyisen käytännön mukaan äänestettäväksi tulevien asioiden käsittely keskeytetään ja mahdollisimman monta äänestettävää asiaa pyritään sijoittamaan myöhemmäksi samaan istuntoon. Viime vuosina äänestämistä on pyritty välttämään kello 18.00 jälkeen.

Täysistuntokäsittelyn pohjana oleva valiokunnan mietintö on äänestyksessä lähes poikkeuksetta 'jaa' vaihtoehto (ts. mietintö vastaan ponsi), joten hallitusryhmien edustajat voivat hallituksen esitysten käsittelyissä turvautua lähes poikkeuksetta 'jaa'-äänestysnappiin. Mikäli ponsia on useita, ne tyypillisesti äänestytetään ensin vastakkain ja voittajaksi selviytynyt ponsi lopulta mietintöä vastaan. Äänen mennessä (koneäänestyksessä) tasan on viime vuosina suoritettu tämän jälkeen uusi äänestys avoimena lippuäänestyksenä, jossa äänen eivätkään ole menneet tasan. Tarpeen vaatiessa asia ratkaistaan lopulta arvalla pl. määränemistöasiat.

Kansanedustajien äänestyskäyttäytyminen on melko hyvin ennustettavissa, koska ryhmäyhtenäisyys on eduskunnassa muiden parlamentarististen pohjoismaiden tapaan korkea (Nyhöm ja Hagfors 1968; Jensen 2000; Pajala ym. 2005). Vaikka kansanedustaja on perustuslain mukaan riippumaton, käytännössä häntä kuitenkin sitovat ryhmänsä kirjoitetut tai kirjoittamattomat säännöt. Vaalikaudella 2003–2006 eduskuntaryhmistä kolmella kahdeksasta ei ole kirjoitettuja sääntöjä.⁸ Edellistä huomattavasti vähemmän tunnettu seikka on se, että hallitusryhmien kesken on lisäksi sovittu erilliset kirjalliset yhteistoimintasäännöt. Mikäli edustaja ei katso voivansa yhtyä ryhmänsä kantaan, hän voi ryhmänsä sääntöjä ja suostumusta noudat-

taen (tai noudattamatta) äänestää poikkeavasti joko ryhmää vastaan tai tyhjää. Toinen käytetty keino on, ettei edustaja paina äänestyksessä äänestysnappia ollenkaan ja/tai yksinkertaisesti poistuu äänestyksen ajaksi istuntosalista. Ns. vapaiden käsien asioita ovat yleensä olleet ainoastaan tietyt eettiset kysymykset kuten jehovantodistajien asepalveluksesta vapautus tai alkoholiin liittyvät asiat.

Vuoden 2003 valtiopäivillä yli 90 % ponsista tuli oppositioryhmiä edustajilta. Tämä onkin varsin luonnollista, koska hallitusryhmien tahto ja tavoitteet kuvastuvat jo hallituksen esityksissä (Pajala ym. 2005). Näin ollen äänestytettäminen on lähinnä osa oppositiopolitiikka, jossa yksittäiset oppositioedustajat tai -ryhmät kirjauttavat tärkeiksi katsomansa eriävät mielipiteet pöytäkirjoihin. On erittäin harvinaista, että 'ei' äänet voittavat äänestyksessä, koska hallitusryhmillä on enemmistö edustajapaikoista ja käsittelyn pohja (valiokunnan mietintö) on lähes poikkeuksetta 'jaa'-vaihtoehto. Mainittakoon, että ainakin joidenkin hallitusryhmien edustajilla on lupa tehdä talousarvioaloitteita hallituksen budjettiesityksen lisäksi. Tämä tapahtuu kuitenkin tietyin rajoituksin: aloitteen tulee koskea vain edustajan omaa vaalipiiriä ja aloitteesta saavat äänestää vain ryhmän ao. vaalipiirin edustajat.⁹

Äänestyksiä, budjettiäänestyksiä ja aikakausia

Mistä eduskunta äänestää?

Eduskunnan täysistuntojen äänestysten rakenteesta käytän esimerkkinä vuoden 2004 valtiopäiviä. Kaiken kaikkiaan erilaisia äänestyksiä oli 722 kappaletta, kuten taulukosta 1 käy ilmi. Päiväjärjestyksen ulkopuolella äänestettiin 56 kertaa välikysymyksistä ja valtioneuvoston selonteoista. Päiväjärjestyksen mukaisista asioista äänestettiin loput 666 kertaa. Kuten muillakin valtiopäivillä, leijonanosa äänestyksistä koskee valtion vuotuista ta-

⁸ Seuraavilla ryhmillä on kirjoitetut säännöt: Kd, Kesk, Kok, Sdp ja Vihr. Kirjoitettuja sääntöjä ei ole ryhmillä Ps, Rkp ja Vas.

⁹ Käytännössä edustajat toki tietävät budjettialoitteen hyväksymisen olevan liki mahdotonta. Kysymys onkin pääasiassa oman vaalipiirin tarpeiden esille tuomisesta. Joskus aloitteen hyväksymistä tai näkyvyyttä yritetään strategisoin keinoin edesauttaa tekemällä omaa ja samalla muutamia muita vaalipiirejä koskeva ehdotus näin kasvattaen potentiaalisten puolesta äänestäjien määrää. Eduskunnan ulkopuoliset tahot, kuten jotkin maakunnalliset instituutiot, saattavat kirjoittaa talousarvioehdotuksia valmiiksi edustajille.

Taulukko 1. Täysistuntoäänestysten rakenne vuosien 1991–2005 valtiopäivillä.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Ainoa käsittely*	359	426	397+1	556	150	112	138	149	190	154	198	353	375	468	570
Ensimmäinen käsittely	1	2	2	3	–	1	1	1	1	63	40	86	47	145	167
Toinen käsittely	118	219	271	270	80	127	69	143	39	23	23	25	29	51	43
Jatkettu toinen käsittely	–	2	2	6	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Kolmas käsittely	96	151	188	88	32	60	49	67	13	1	–	–	–	–	–
Jatkettu kolmas käsittely	5	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Lähetekeskustelu	–	–	–	–	2	1	1	1	2	2	–	1	1	2	4
Muita äänestyksiä	28	6	10	7	–	–	–	–	–	1	1	–	2	–	–
Ulkopuolella päiväjärjestyksen	14	27	26	44	9	10	21	11	4	9	9	16	37	56	31
Yhteensä	621	834	897	974	273	311	279	372	249	253	271	481	491	722	815

* Suurin osa ainoan käsittelyn äänestyksistä on talousarvioäänestyksiä (vrt. taulukko 2). Vuonna 1993 oli yksi jatkettun ainoan käsittelyn äänestys.

Taulukko 2. Talousarvioäänestysten rakenne vuosien 1991–2005 valtiopäivillä.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Vuotuinen talousarvio	295	303	290	419	107	108	129	129	179	133	175	332	339	419	524
1. lisätalousarvio	42	46	–	26	18	2	5	8	9	6	17	8	32	44	24
2. lisätalousarvio	5	36	51	23	3	1	2	8	1	2	2	6	4	5	20
3. Lisätalousarvio*		13	37+9	17	1	1	–	–	–	–	2	–	–	–	–
Yhteensä	342	398	387	485	129	112	136	145	189	141	196	346	375	468	568
Talousarvioäänestysten osuus kaikista äänestyksistä (%)	55,1	47,7	43,1	49,8	47,3	35,6	48,7	39,0	75,9	55,7	72,3	72	76,4	64,8	69,7

* Vuoden 1993 valtiopäivillä äänestettiin yhdeksän kertaa myös viidennestä lisätalousarviosta.

lousarviota. Taulukosta 2 havaitsemme, että Vuoden 2005 budjetista äänestettiin 419 kertaa ja muutamasta vuoden 2004 lisäbudjetista 49 kertaa, yhteensä talousarvioihin liittyvää äänestyksiä oli 468 kappaletta (64,8 % kaikista). Talousarvioäänestykset syntyvät edustajien tekemistä talousarvioaloitteista ja lisätalousarvioaloitteista, joita yritetään sisällyttää budjettiin valtiovarainvaliokunnan mietinnön oheen. Talousarvioon liittyy usein myös budjettilakeja, jotka on ensin hyväksyttävä, että budjetti olisi mahdollinen. Budjettilakeja ei aineistossa ole eritelty. Taulukosta 1 huomaamme, että

lakiehdotusten ensimmäiset (pykäläkohtaiset) käsittelyt virittivät 145 äänestystä. Toisten käsittelyjen yhteydessä äänestettiin 51 kertaa, mistä 12 oli varsinaisia hyväksymis / hylkäämis -äänestyksiä ja 39 lausumaehdotuksia lain perusteluihin. 'Ainoan käsittelyn' asioita olivat ainoastaan budjettiäänestykset. Ajallisesti voidaan todeta, että reilusti yli puolet eduskunnan äänestyksistä ajoittuu budjetin käsittelyn yhteyteen yleensä muutamalle joulukuun päivälle. Muuten eduskunta äänestää harvakseltaan. Tyypillistä on myös se, että yksittäinen asia synnyttää monta äänestystä. Hallitus ei myös-

kään hevin anna esitystä eduskunnalle, ellei sillä ole takeita ehdotuksensa menestyksestä (Wiberg 2004, 263).

Eduskunnan työmäärä on esimerkiksi säädösten määrällä mitattuna kasvanut toisen maailmansodan jälkeen (Wibergin 2004, 5–8). Verrattaessa Wibergin (2004, 8) esittämiä säädösmääriä kuvioon 1 havaitaan, että molemmat ovat perusluonteeltaan samanlaisia: SMP:n aktiviteetista siivottujen äänestysten kuten säädöksienkin määrä kasvaa hiljalleen vuoteen 1994, jonka jälkeen tapahtuu pieni notkahdus. Äänestysten valtiopäivittäinen vaihtelu on toki suurta, mutta perussuunta on sama. Ainoastaan 1940-luvun loppuvuodet poikkeavat kuvioissa, koska säädöksiä on tuotettu 1950-luvun alkuun verrattuna enemmän, mutta niistä on kuvion 1 perusteella äänestetty harvakseltaan. Verrattaessa lakialoitteiden määriä (Wiberg 2004, 19) äänestysten määriin kuviossa 1 huomaamme, että SMP-efekti heijastuu myös lakialoitteisiin 1970-luvulla ryhmän huimina aloitemäärinä.

Aiempien tutkimusten perusteella voidaan tehdä karkeaa vertailua täysistuntoäänestysten määrissä Suomen ja muutamien muiden maiden välillä.¹⁰ Skjævelandin (2001) mukaan Tanskan Folketing äänesti vuosina 1953–1996 yhteensä 6961 kertaa. Samana aikana eduskunta äänesti 11 403 kertaa. Saafeldin (1990) mukaan Saksan Bundestag äänesti vuosina 1947–1987 yhteensä 930 kertaa, kun eduskunnan vastaava määrä oli 9613 kertaa. NSD:n (2005) mukaan Norjan Storting äänesti vuosina 1979–1999 yhteensä 17 094 kertaa, kun eduskunnassa äänestettiin samana aikana 11 609 kertaa (budjettiäänestykset huomioiden 19 450 kertaa). Näyttäisi siltä, että ainoastaan Norjan Storting on äänestysvolyymiltään eduskunnan kaltainen.

Äänestysten yleisiä piirteitä 1945–2004

Tutkimuksen alussa esitin hypoteesin, että vaalikausien viimeisillä valtiopäivillä äänestyksiä olisi vaalikaudella eniten. Aineisto näyttäisi tukevan hypoteesia, koska siitä on vain yksi poikkeus koko tarkastelujaksolla: verrattaessa vuosien 1979 ja

1982 valtiopäiviä kyseisellä vaalikaudella. Tähän liittyen toinen ilmiö on selvästi se, että äänestysten määrän ollessa lähes aina vähäisimmillään vaalikauden alussa määrä kasvaa vuosittain kohti vaalikauden loppua. Tämä ei sinänsä ole ihme, koska esim. hallitusten esitysten määrä luonnollisesti kasvaa vaalikauden kuluessa. Ilmiöstä on kuitenkin joitakin poikkeuksia¹¹, etenkin 1970- ja 1980-luvuilla.

Kuvion 1 äänestysten määrien perusteella voi silmäääräisesti havaita neljä toisistaan poikkeavaa aikakautta. Ensimmäinen näistä kattaa valtiopäivät 1945–1969. Toinen aikakausi alkaa SMP:n vaalivoittovuonna 1970 ja päättyy 1982 valtiopäivien lopussa. SMP:n hallitusvuodet ja Ahon lamaajan hallituksen aika (1983–1994) ovat kolmas selvästi erottuva ajanjakso. Viimeisen kauden voidaan katsoa alkaneen vuoden 1995 valtiopäivistä. Esitän seuraavassa muutamia huomioita kustakin aikakaudesta.

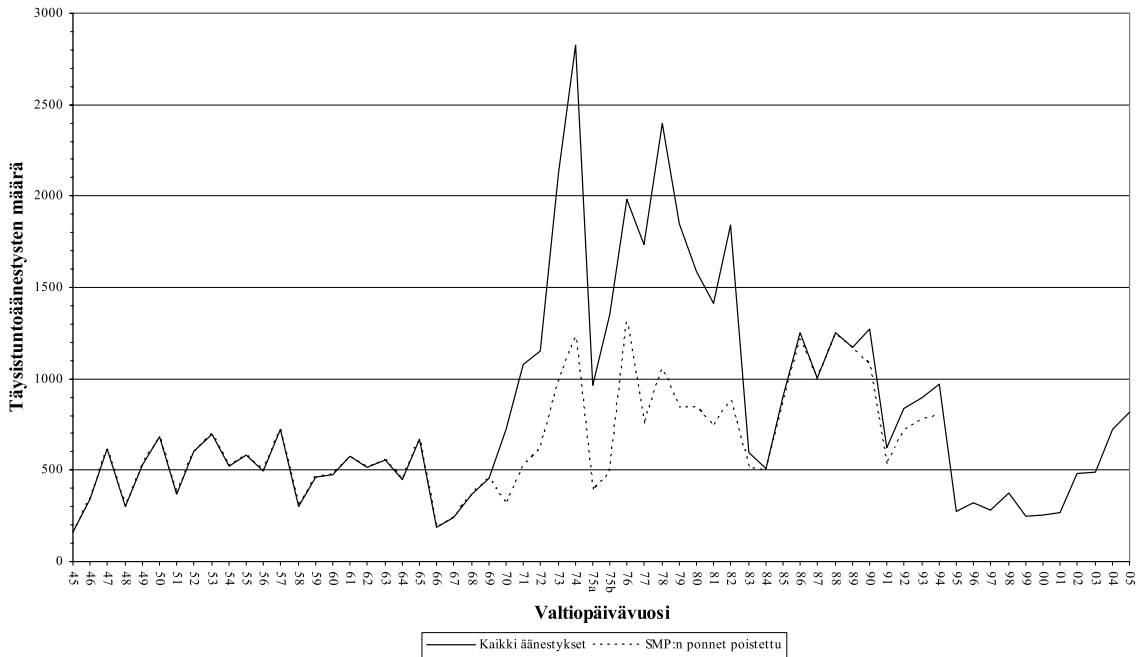
Tasaaiset vuosikymmenet 1945–1965 ja kansanrintamahallitukset 1966–1969

Kuvion 1 äänestysmääriä tutkiessa vuosien 1945–1969 valtiopäivien osalta tulee muistaa, että vaalikausi oli vuoteen 1954 asti kolmivuotinen (Noussainen 1998). 1945–1965 valtiopäivien osalta ei voida havaita oikeastaan minkäänlaisia poikkeamia eri vaalikausien välillä. Huomiota herättää ainoastaan tavanomainen ilmiö vaalikausien viimeisiltä valtiopäiviltä, joina äänestyksiä on enemmän verrattuna vaalikauden aiempiin vuosiin.

Äänestysten kokonaismäärän pysytellessä aiemmillä valtiopäivillä keskimäärin n. 500 äänestyksessä, huomaamme, että vaalikaudella 1966–1969 äänestysten määrä putosi keskimäärin noin 300:an per valtiopäivät. Ilmiön kanssa yhtä aikaa esiintyy sama opposition vähyyys kuin myöhemmin 1990-luvun loppuvuosina. Vuonna 1966 hallitusvastuuseen astuneen R. Paasion I hallitus, samoin kuin v. 1968 sitä seurannut M. Koiviston I hallitus, olivat kolmen suurimman puolueen ns. kansanrintamahallituksia. SDP:n, Maalaisliiton ja SKDL:n hallitusryhmillä oli n. 70 % enemmistö eduskunnassa. Suurista puolueista vain Kokoomus oli oppositiossa.

¹⁰ Olen poistanut eduskuntaa koskevista luvuista SMP:n ponnet sekä budjetteja koskevat äänestykset. Norjan osalta on epäselvää, sisältääkö NSD:n ilmoittama summa budjettiäänestyksiä.

¹¹ Poikkeamat koskevat valtiopäiviä vuosina 1954, 1964, 1976–1977, 1980–1981, 1984, 1989 ja 1997.

Kuvio 1. Eduskunnan täysistuntojen äänestysvolyyymi vuosien 1945–2005 valtiopäivillä sekä SMP:n aloitteiden osuus vuosien 1970–1994 valtiopäivillä.

SMP:n aktiivisuuden aika 1970–1982

Vuosien 1966–1969 valtiopäivillä SMP:n ainoa kansanedustaja oli Veikko Vennamo. Vuoden 1970 vaaleissa SMP kykeni huomattavaan vaalivoittoon saaden 16 valituksi edustajaa. Presidentti Kekkonen hajotettua eduskunnan vuonna 1972 seuranneissa vaaleissa SMP sai valituksi 18 edustajaa. Ryhmä repesi kuitenkin kahtia melko nopeasti vaalien jälkeen. SMP:n edustajista 12 loikkasi ja perusti uuden ryhmän Suomen kansan yhtenäisyyden puolueen (SKYP). Eräs SKYP:n syntymiseen vaikuttanut tekijä oli arvatenkin muutos puoluetuessa, koska valtion maksama puoluetuki siirtyi muutoksen jälkeen tietyin ehdoin loikkaavan kansanedustajan mukana.¹²

Vuosien 1970–71 valtiopäivillä näkyy kuviossa 1 täysistuntoäänestysten voimakas kasvu. Varsinainen räjähdys tapahtui vaalikaudella 1972–

1975, jolloin äänestysmäärä kasvoi jo tuolloin enätysmäisestä noin tuhannesta yli 2800:n vuoden 1974 valtiopäivillä. Presidentti Kekkonen hajotettua eduskunnan jälleen vuonna 1975 samaisen kalenterivuoden aikana pidettiin kahdet valtiopäivät. 1975 I ja II valtiopäivien äänestysmäärät jäivät 1974 valtiopäiviä niukemmaksi, kuten kuviossa 1 voidaan havaita. Liitteestä 1b ja kuviossa 1 voimme havaita, että SMP:n osuus äänestyksiin johtaneista ponsista vaihteli vuosien 1970–1982 valtiopäivillä 50 %:n molemmin puolin. Keskimäärin SMP aikaansai noin puolet (52 %) äänestuksista. Huippuvuonna 1975 SMP:n osuus äänestuksista oli n. 62 %, kun taas pienimmillään se oli n. 34 %:a vuoden 1976 valtiopäivillä. Hieman alle puolet (48 %) SMP:n aloitteista oli budjettialoitteita. SMP:n osuus kaikista budjettialoitteista oli 57 %. Suurimman osan SMP:n ponsista vuosina 1970–1982 tehtiin Veikko Vennamo, tosin vaalikaudella 1979–1982 aktiivisimpia ponsien esittäjiä olivat Pekka Vennamo sekä Urpo Leppänen. Vaalikaudella 1975 (II vp) – 1978 SMP:n ryhmä koostui vain V. Vennamosta ja Juhani Kortesalmesta, jotka vuorovuosin tehtailivat ponsia toisiaan enemmän. Vaalikaudella 1973–1975 (I vp) Venna-

¹² Tästä seikasta johtuen V. Vennamo käytti usein SKYP:n edustajiin viitattaessaan keksimäänsä käsitettä 'seteliselkäränkaiset'. SKYP:n syntyvaiheista ks. Leskinen (1974). Puoluetuen muutoksesta ks. esim. Wiberg (1991, 80–81).

moiden lisäksi ponsitehtailussa olivat mukana myös edustajat Korttesalmi, Mikko Vainio ja Rainer Lemström. Vuosien 1970–1972 valtiopäivillä SMP:n ponnet laati enimmäkseen Veikko Vennamo, vaikka ryhmän koko oli tuolloin 16 edustajaa. Skyp:n ryhmän osuus kaikista ponsista on muiden ryhmien tasolla vaihdellen kuuden ja 12 %:n välillä valtiopäivittäin. SKYP oli ohimenevä ilmiö, koska puolue sai 1975 toisille valtiopäiville valituksi vain yhden edustajan, joka melko pian siirtyi Keskustapuolueen ryhmään.

On vaikea sanoa SMP:n aktiivisuuden täysin eksaktia suuruutta, koska ponsia äänestytetään keskenään. Vennamon ja kumppaneiden ehdotukset kun ovat saattaneet suorastaan provosoida lisää ponsia. Liitteessä 1b en ole huomionnut SMP:n ponsista kuin niiden ensimmäisen äänestyksen. Näin esim. V. Vennamon ponsi on saattanut muutamissa tapauksissa ensin menestyä toista ponna vastaan, mutta sitten hävinnyt valiokunnan mietinnölle. Nyt ainoastaan ensimmäinen äänestys on laskettu mukaan. Näistä tapauksista on vaikea sanoa, olisiko muita ponsia ja niistä aiheutuneita äänestyksiä alun perin tullut ilman Vennamo. Nyt käytetyn laskentatavan mukaan SMP:n äänestytämistä aktiviteetti näyttää ehkä marginaalisesti todellista pienempänä.

On hyvin vaikeaa arvioida sitä, miltä 1970-luvun äänestysmäärät näyttäisivät siinä tapauksessa, että (*ceteris paribus*) SMP:n ryhmää ei olisi ollut olemassa. Niinpä tehty SMP:n isolointi ei oikeastaan kerro muuta kuin ao. eduskuntaryhmän ponsiaktiviteetin. Luultavimmin osa SMP:n tekemistä ponsista olisi tehty joka tapauksessa.

SMP:n hallitus aika 1983–1990 ja Ahon hallitus 1991–1994

Äänestysten määrä sahasi 1970-luvulla edestakaisin ollen jatkuvasti kuitenkin erittäin korkealla. Kuviosta 1 voidaan havaita selkeän muutoksen tapahtuneen vaalivuonna 1983. Tämä oli viimeinen kerta, kun SMP kykeni massiiviseen vaalivoittoon, mutta poiketen vuoden 1970 valtiopäivistä täysistuntoäänestysten määrä kuitenkin suorastaan romahti. Erona vaalivoittojen välillä on se, että tällä kertaa SMP:stä tuli hallituspuolue Sorsan IV hallitukseen Pekka Vennamon ja Urpo Leppäsen myötä.

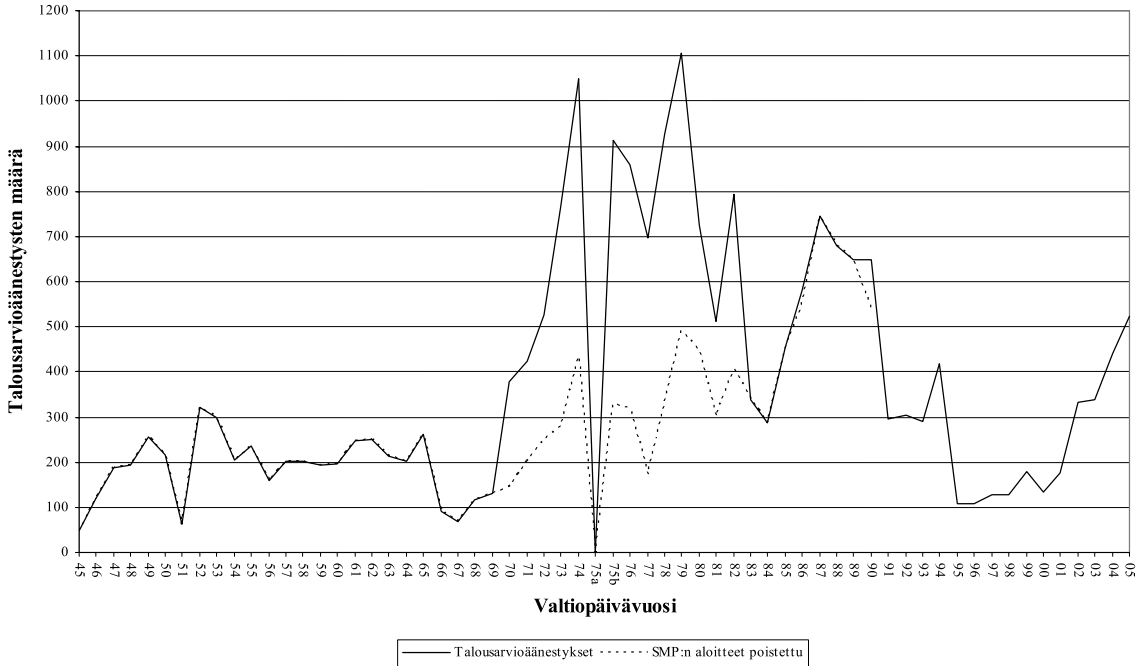
SMP:n ponsiaktiviteetti päättyi vuoden 1982 valtiopäiviin, jonka jälkeen puolueen kansanedus-

tajat tuottivat äänestykseen johtaneiden ponsien ja ehdotuksien määrästä karkeasti ottaen vain muutamia prosentteja, kuten liitteestä 1b voi helposti havaita. Vaikka äänestysten määrä nousee kuviossa 1 voimakkaasti vuosina 1985–1986, seikka ei enää johdu SMP:n kansanedustajista. Itse asiassa, koko 1980-luvun lopun nousukauden (Holkerin hallitus 1987–1990) ajan äänestysten määrä on vuoden 1986 valtiopäivien tasolla, ja äänestyksiä on oikeastaan eniten II maailmansodan jälkeen.

Nousukautta seuranneen kansantaloudellisen romahduksen jälkeen Ahon lama-ajan hallituksen aikana 1991–1994 äänestysten määrä laski selvästi verrattuna kahteen edelliseen vaalikauteen. Ilmiö on melko yllättävä, koska Ahon hallitus kamppaili suurten taloudellisten vaikeuksien keskellä. Verrattuna edeltäneeseen nousukauteen olisi pikemminkin odottanut päinvastaista. Yksityiskohtainen vertailu aikakausien välillä (mitä tässä ei voida tehdä) olisi kuitenkin hyvin mielenkiintoinen. Eräs mahdollinen hypoteesi voisi olla se, että nousukaudella yhteiskunnassa on enemmän jaettavaa, joten jakamista ehdottavia äänestyksiäkin on paljon. Lamakaudella jaettavaa puolestaan on niukalti. Mainittakoon, että SMP oli vaalikaudella 1991–1994 oppositioryhmä. Vuoden 1995 vaaleissa puolue putosi valtiopäiviltä, minkä myötä koko puolue käytännössä kuittui.

Lipposen I ja II hallitus 1995–2002

Vaalivuonna 1995 SDP:n vaalivoiton myötä hallituspohja vaihtui ja Keskusta jäi oppositioon. Lipposen I ja II sateenkaarihallitus olivat erittäin laajapohjaisia, mikä lienee ainakin osasyynä äänestysten määrän vähäisyyteen. Kuviosta 1 voidaan havaita, että vuosituhaten taitteeseen asti vain vuosien 1966–1969 kansanrintamahallitusten aikana äänestysten määrä oli yhtä alhainen, kuin se oli yhtäjaksoisesti kahdeksan vuotta Lipposen pääministerikauden ajan. Ilmeisesti opposition edustajien suoranaisen vähyyden ja hajanaisuuden takia tämä poikkeuksellinen yksimielisyyden aika oli mahdollista. Selvä muutos tapahtui vuonna 2003 hallituspohjan kavetessa, jolloin äänestysten määrä kääntyi jälleen kasvuun. Keskusta nousi hallitukseen SDP:n ja RKP:n kanssa, mutta samalla Kokoomus, Vihreät ja Vasemmistoliitto jäivät oppositioon.

Kuvio 2. Talousarvioäänestysten volyyymi vuosien 1945–2005 valtiopäivillä sekä SMP:n aloitteiden osuus vuosien 1970–1990 valtiopäivillä.

Budjettiäänestykset 1945–2004

Kuten kuvioista 2 ja liitteestä 1a käy ilmi, toisen maailmansodan jälkeen budjettiäänestyksiä oli valtiopäivittäin 1960-luvun loppuun asti melko tasainen määrä, keskimäärin n. 250 kpl vuodessa. Poikkeuksina ovat vuosien 1945–1946 sekä 1951 valtiopäivät, jolloin ao. äänestyksiä oli erittäin vähän. Myös kansanrintamahallitusten aikana 1966–1969 talousarvioäänestyksiä oli vähän, tosin tänä aikana muitakin äänestyksiä oli poikkeuksellisen vähän.

1970-luvulla muiden äänestysten mukana myös budjettiäänestysten määrä kasvoi huomattavasti, kuten kuvista 2 voidaan havaita. Kuitenkin, mikäli kokonaismäärästä poistetaan SMP:n talousarvioaloitteet (vuosilta 1970–1982), jää jäljelle oikeastaan vain melko tasaisesti vuoteen 1987 kasvava määrä budjettialoitteita (pl. vuosi 1977).¹³ Yli 500 budjettiäänestystä on koko tarkastelujaksolla ollut vain vuosien 1986–1990 valtiopäivillä. Vuoden

¹³ Vuoden 1975 ensimmäisillä valtiopäivillä ei ollut ollenkaan budjettiäänestyksiä, koska vuoden 1976 budjetti käsiteltiin vasta vuoden lopussa toisilla valtiopäivillä.

1987 valtiopäivien huipun jälkeen suunta on jyrkästi laskeva, eikä esim. lama-aikana 1990-luvun alussa esiinny minkäänlaista piikkiä, kuten voisi odottaa, vaan pikemminkin päinvastoin. Lipposen hallitusten aikana on palattu 1960-luvun lopun erittäin alhaiseen äänestysvolyyymiin, mutta todennäköisesti edellä mainittu hallituspohjan kaventuminen vuonna 2003 on nostanut talousarvioäänestysten määrän jälleen kasvuun. Budjettiäänestysten määrän vaihtelu näyttäisi olevan eri valtiopäivien välillä hieman tasaisempaa kuin muiden äänestysten. Voimakkaimmin tämä näkyi 1950-luvulla.

Yhteenveto

Eduskunnassa täysistunnoissa voitiin karkeasti ottaen erottaa kahdentyyppisiä äänestyksiä, joihin kansanedustajan näkökulmasta pätevät hieman eri säännöt ja käytännöt. Yhtäällä olivat ajallisesti harvakseltaan esiintyvät budjetin ulkopuoliset äänestykset, joissa äänestyskäyttymistä säätelevät eduskuntaryhmien säännöt sekä hallitusryhmiä lisäksi niiden yhteistoimintasäännöt. Toisaalla olivat talousarvioäänestykset, joihin ainakin joillakin ryhmillä pätevät omat erityiset sääntönsä ja käyt-

täntönsä edellisten lisäksi. Äänestyksiä käyttäväsä tutkimuksessa, kuten ryhmäkoheesiotutkimuksessa, aineisto kannattaisikin ehkä tässä suhteessa jakaa omiin paketteihinsa ja analysoida erikseen, koska budjetin osuus äänestyksistä vaihtelee tyypillisesti n. 50–70 %:n välillä.

Täysistuntoäänestysten kokonaismäärä vaihteli valtiopäivittäin muutamista sadoista useisiin satoihin. Poikkeuksena oli SMP:n ryydittämä 1970-luku, jolloin äänestyksiä oli enimmillään lähes 3000. Karkea äänestysvolyymien vertailu Norjan, Saksan ja Tanskan parlamentteihin osoitti, että vain ensinnä mainittu oli volyymiltään jotakuinkin eduskunnan kaltainen. Muissa maissa täysistuntoäänestysten määrä oli huomattavasti Norjaa ja Suomea alhaisempi.

Tuntui yllättävältä, ettei äänestysten määrä ole sanottavasti noussut tai laskenut ajan myötä 1940-luvulta alkaen muutamia poikkeuksellisia ajanjaksoja lukuun ottamatta. Yhteiskunnassa on tapahtunut huomattavia muutoksia ja Suomi on nykyisin eräs vauraimpia länsimaita. Missä yleisen elintason nousun ja poliittisen keskustahakuisuuden olettaisi laskevan äänestysten määrää, voisi eduskunnan kasvaneen työmäärän olettaa kasvattavan sitä. On mahdollista, että mainitut seikat kompensoivat toisiaan. Aineisto tuki syklisyysyhypoteesia siitä, että vaalikauden ensimmäisillä valtiopäivillä äänestyksiä on vähiten, kun taas viimeisillä valtiopäivillä niitä on asioiden kasautuessa eniten.

SMP:n aktiivisuus vuosien 1970–1982 valtiopäivillä oli poikkeuksellinen aikakausi täysistuntoäänestysten suhteen, koska yhden ryhmän (SMP) edustajat tehtaillivat ponsia huiman määrän, ja samalla äänestytämisen merkitys kärsi suorastaan inflaation. Keskimääräisen muutamien satojen äänestysten sijaan niitä oli muutama tuhat. Mikäli äänestysmäärien valtiopäivittäisestä kokonaismäärästä siivottiin SMP:n ponnet pois (keskimäärin hieman yli 50 %), ei äänestysten määrä kasvanut erityisen voimakkaasti verrattuna 1940–1960-lukuihin. Nytkin näyttäytynyt lievästi nouseva äänestysmäärä oli ainakin osittain käytetyn lasku-

tavan luoma harha, koska Vennamolaisten vaikutusta muiden laatimien vastaponsien kasvaneeseen määrään ei oltu huomioitu. Toisaalta, nyt tehdyn SMP:n isoloinnin yhteydessä on hyvin hankalaa arvioida, mitä eduskunnassa olisi tapahtunut ilman SMP:n ryhmää ja sen ponsia. Arvattavasti ainakin osa SMP:n laatimista ponsista olisi tehty joka tapauksessa.

SMP:n aktiivista aikaa seurasi toinen poikkeuksellinen aikakausi. Täysistuntoäänestysten määrä oli, SMP ja 1970-luku sivuuttaen, historiallisessa huipussaan 1980-luvulla Sorsan viimeisen (IV) ja Holkerin sinipunahallituksen aikaan. SMP oli eduskunnassa, mutta nyt hallituspuolueena, eikä ryhmä tehtaillut ponsia muista ryhmistä poikkeavalla tavalla. 1980-luvulla ja erityisesti sen lopulla maassamme elettiin ennennäkemätöntä nousukautta. Verrattuna seuranneisiin 1990-luvun alun raskaisiin lama-aikoihin 1991–1994 eduskunta ei äänestänyt läheskään nousukauden volyymillä. Seuraava merkittävä nousukausi ajoittuu 1990-luvun puolesta välistä 2000-luvun alkuun, mutta tällä kertaa äänestysten volyymi oli puolestaan ennätyksellisen alhainen. Ilmeisesti Lipposen hallituksen pohjan laajuus on huomattavasti merkittävämpi selittävä tekijä kuin maan talouspoliittinen tilanne. Myös budjettiäänestysten määrä oli huipussaan 1980-luvun lopulla ja laskee lamavuosina. Niiden suhteellinen osuus äänestyksistä pysyi tavanomaisena, joten nousukausi tai syvä lama eivät näyttäneet herättäneen kansanedustajia laatimaan talousarvioaloitteita tavanomaista enempää.

Tässä katsauksessa en pureutunut tai analysoinut tarkasti kunkin ajan ilmiöitä ja vallitsevia olosuhteita. Sen sijaan esitin lähinnä muutamia huomioita täysistuntoäänestysten määristä eri aikoina. Pelkkien äänestysmäärien lisäksi vuosien 1991–2005 aineistoa voisi tarkemmin analysoida myös esim. politiikkasektoreittain. Se, minkälaisista asioista eduskunnassa budjetin ohella äänestetään, on vähintään yhtä mielenkiintoinen tutkimusaihe, kuin tässä katsauksessa tehty täysistuntoäänestysten valtiopäivittäisten määrien peruskartoitus.

LÄHTEET

- Jensen, Torben. 2000. Party Cohesion. Teoksessa Esaiason, Peter ja Heidar, Knut (toim.), *Beyond Westminster and Congress: The Nordic Experience*. Columbus: Ohio State University Press.
- Leskinen, Esko. 1974. SMP:n repeämisen vaiheet. *Mitä Missä Milloin 1974*. Helsinki: Otava.
- Mellanen, Niko. 1999. Eduskuntaryhmien yhtenäisyys vaalikaudella 1995–1999. Pro gradu. Turun yliopiston valtio-opin laitos.
- Niinistö, Sauli. 2005. *Viiden vuoden yksinäisyys*. Helsinki: Teos.
- Nousiainen, Jaakko. 1998. *Suomen poliittinen järjestelmä*. Juva: WSOY.
- NSD. 2005. Norjan kansanedustuslaitoksen 'Storting' vuosittainen äänestysvolyymi 1979–1999. Henkilökohtainen sähköpostiviestikirjeenvaihto / John-Erik Agotnes (Norwegian Social Science Data Services NSD). 29.11.2005 ja 14.12.2005.
- Nyholm, Pekka. 1961. *Suomen eduskuntaryhmien koheesio vuosien 1948–51 vaalikaudella ja vuoden 1954 valtiopäivillä*. Suomen tiedeseuran julkaisuja 106.
- Nyholm, Pekka ja Hagfors, Carl. 1968. *Ryhmäyhtenäisyyden kehityksestä Eduskunnassa 1930–1954*. tutkimusraportti 14/1968. Yleisen valtio-opin laitos, Helsingin yliopisto.
- Pajala, Antti ja Jakulin, Aleks. 2006. Täysistuntoäänestykset 1991–2005 valtiopäivillä. Sähköinen aineisto FSD 2117. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto FSD.
- Pajala, Antti, Jakulin, Aleks ja Buntine, Wray. 2005. "Eduskuntaryhmien käyttäytyminen ja -koheesio vuoden 2003 valtiopäivillä", *Politiikka* 47(3), 205–217.
- Saafeld, Thomas. 1990. The West German Bundestag after 40 Years: The Role of Parliament in a 'Party Democracy'. *West European Politics* 13(3), 68–89.
- Skjæveland, Asbjørn. 2001. Party Cohesion in the Danish Parliament. *The Journal of Legislative Studies* 7(2), 35–56.
- Wiberg, Matti. 2004. *Lainsäädäntötuotos Suomessa valtiopäivillä 1945–2002: peruskartoitus*. Turun yliopiston Valtio-opin laitos: valtio-opillisia tutkimuksia 58, http://www.soc.utu.fi/valtio-oppi/hallinto/mw_laki.pdf.
- Wiberg, Matti. 1991. Public Financing of Parties as Arcana Imperii in Finland. Teoksessa Wiberg, Matti (toim.), *The Public Purse and Political Parties: Public Financing of Political Parties in Nordic Countries*. Valtiotieteellisen Yhdistyksen kirjasarja osa 13.

LIITTEET

Liite 1a. Eduskunnan täysistuntoäänestykset ja talousarvioäänestysten osuus vuosien 1945–2005 valtiopäivillä.

<i>Valtio- päivät</i>	<i>Äänes- tyksiä</i>	<i>Bud- jetti</i>	<i>Valtio- päivät</i>	<i>Äänes- tyksiä</i>	<i>Bud- jetti</i>	<i>Valtio- päivät</i>	<i>Äänes- tyksiä</i>	<i>Bud- jetti</i>	<i>Valtio- päivät</i>	<i>Äänes- tyksiä</i>	<i>Bud- jetti</i>
1945	159	47	1961	573	248	1976	1984	859	1992	834	398
1946	341	119	1962	515	249	1977	1736	698	1993	897	387
1947	616	187	1963	556	212	1978	2399	928	1994	974	485
1948	302	192	1964	450	202	1979	1847	1107	1995	273	129
1949	531	256	1965	672	263	1980	1587	726	1996	311	112
1950	682	216	1966	189	90	1981	1412	513	1997	279	136
1951	371	63	1967	240	68	1982	1841	792	1998	372	145
1952	603	322	1968	371	118	1983	598	339	1999	249	189
1953	697	300	1969	457	132	1984	506	286	2000	253	141
1954	521	206	1970	726	379	1985	902	454	2001	271	196
1955	581	237	1971	1077	423	1986	1251	579	2002	481	346
1956	495	159	1972	1152	527	1987	1003	745	2003	491	375
1957	720	201	1973	2128	764	1988	1249	681	2004	722	468
1958	299	202	1974	2829	1049	1989	1172	648	2005	815	524
1959	465	194	1975 I	967	0	1990	1272	647			
1960	473	195	1975 II	1355	914	1991	621	342			

Liite 1b. SMP:n täysistuntoäänestykseen johtaneet ponnet vuosien 1970–1994 valtiopäivillä.

<i>Valtio- päivät</i>	<i>Ponnet</i>	<i>Valtio- päivät</i>	<i>Ponnet</i>	<i>Valtio- päivät</i>	<i>Ponnet</i>
1970	413	1978	1341	1987	5
1971	554	1979	1001	1988	5
1972	537	1980	745	1989	10
1973	1141	1981	671	1990	193
1974	1600	1982	957	1991	95
1975 I	584	1983	83	1992	113
1975 II	863	1984	9	1993	122
1976	671	1985	33	1994	169
1977	984	1986	30		